

HELSINKI Bulletin

Helsinki Committee for Human Rights in Serbia

Rige od Fere #20/V, 11000 Belgrade, Serbia

phone/fax: +381 11 30 32 408

e-mail: biserkos@eunet.yu; www.helsinki.org.yu

Br. 25 • Maj 2009.

NATO – DA ILI NE (2)

Diskretno otvaranje teme o vojno-bezbednosnoj poziciji Srbije, početkom aprila (nakon što su i Hrvatska i Albanija postale punopravne članice Severnoatlanskog pakta),¹ kao da je bilo okidač za uzbunu među pripadnicima uticajnog konzervativnog bloka. Zalaganje malobrojnih političara, analitičara i komentatora da Srbija svestranije razmotri aspekte kontroverzne vojne neutralnosti (Deklaracija Skupštine Srbije usvojena u decembru 2007. godine, tokom premijerskog mandata Vojislava Koštunice) sa stanovišta regionalnog okruženja i sopstvene evropske budućnosti, protumačena je kao početak kampanje za ulazak Srbije u NATO.² A, za “uzvraćanje udarca” na tu, makar i nedokazanu inicijativu, kao idealan dodatni povod poslužilo je najavljeno učešće dvojice srpskih oficira u manevrima NATO u Gruziji, u periodu maj-juni 2009.

¹ www.helsinki.org.rs

² Miroslav Lazanski, “Diskretni šarm fotografije”, *Politika*, 20. april 2009.

“Obrana” Rusije

Odluku o tom angažmanu u okviru *Partnerstva za mir* Vlada Srbije donela je u decembru 2008. godine. Tada je prihvaćen predlog Individualnog programa partnerstva između Srbije i *Partnerstva za mir* za 2009. i 2010. godine, kojim je bio predviđen i odlazak dvojice oficira u Gruziju.³ Međutim, polovinom aprila u Beograd su stigle vesti iz Moskve da se Rusija energično protivi NATO manevrima na Kavkazu. Ruski predsednik Medvedov je izjavio da takvo ponašanje ne doprinosi obnavljanju saradnje između alijanse i Moskve.⁴ Dimitrij Rogozin, stalni predstavnik Rusije u NATO, je izjavio tim povodom: “... I sa tačke gledišta Rusije, i sa tačke gledišta Gruzije, i sa tačke gledišta velikog dela sveta, takva vrsta vojnih igara nosi otvoreno provokativni karakter”. Takođe je podsetio istom prilikom podsetio da su i ratu u Južnoj Osetiji u avgustu 2008, takođe prethodile vojne vežbe severnoatlanske alijanse.⁵

³ *Danas*, 22. april 2009.

⁴ *Politika*, 22. april 2009.

⁵ Isto.

Reagovanje Moskve podiglo je buru u Beogradu. “Ko je to srpskim velmožama i vlastodršcima dao mandat da učlanjuju Srbiju u NATO i da krše vlastiti ustav, istoriju srpskog naroda i Rezoluciju o vojnoj neutralnosti Skupštine Srbije... Na slanje vojnika i oficira u NATO pohode bilo gde, a posebno na Rusiju, u Srbiji niko nema pravo”, piše Milorad Vučelić u uvodniku svog nedeljnika *Pečat*, koji je pretpostavljenom odlasku dvojice oficira posvetio temu broja pod dramatičnim, objedinjujućim naslovom “Srbija na Istočnom frontu”⁶. Po Vučeliću, taj čin saradnje u okviru Partnerstva za mir, je i sramota i poniženje i nacionalna i državna izdaja: “Sve išavši 'evropskim putem' Srbija stiže preko NATO-a na istočni front... Svako danas u Srbiji vidi da sadašnja vlast svim silama radi na uključivanju Srbije u NATO i to onako puzeći i kriomice, a mimo i protiv volje srpskog naroda... Bilo kako bilo, pomenutim postupcima današnji režim u Srbiji otisnuo je prljavi zločinački NATO žig na lice srpskog naroda.”⁷

Uz konstataciju da ulazak Srbije u NATO “i na simboličkoj i na stvarnoj ravni ne može proći bez ozbiljnih posledica” po odnose sa Rusijom, autor Boško Obradović, predstavljen kao sekretar Upravnog odbora Srpskog sabora Dveri, tvrdi da je neobjašnjivo zašto u Srbiji postoje partije koje se prema Rusiji ne odnose prijateljski: “Da li su ove

domaće snage deo mnogo šireg strateškog zaokruženja i potiskivanja Rusije i može li to proći bez posledica po nas? Da li smo se zaptali koliko nas može koštati olako prepuštanje evroatlanskom talasu koji nas može potopiti, posebno ako smo se unapred odrekli mogućnosti spasa na drugoj obali”, kaže ovaj autor koji je iz istih razloga i protiv učlanjenja Srbije u Evropsku uniju, jer “kako ćemo moći da zadržimo posebne odnose sa Rusijom koje sada imamo kada ćemo morati da učestvujemo u svakoj vrsti zajedničke politike Evropske unije”.⁸

Istim povodom oglosio se i predsednik Demokratske stranke Srbije, nekadašnji premijer Vojislav Koštunica, koji je sa zajedničkog sastanka sa predsednikom Srpske demokratske stranke iz Republike Srpske Mladenom Bosićem oštro osudio najavu da će Srbija učestvovati u NATO manevrima u Gruziji: “Srpski vojnici nikada u svojoj istoriji nisu učestvovali u sukobima na istoku, niti su srpski vojnici išli na ruske granice”, saopšteno je posle ovog sastanka⁹.

Atmosfera “odbrane Rusije” stvorena u javnosti gotovo je sasvim prigušila drugačija razmišljanja. U anketama koje su tim povodom organizovali neki mediji uverljivo su dominirali zahtevi da Vlada Srbije promeni odluku i odustane od slanja dvojice oficira na Kavkaz. Za anketu lista *Danas*,¹⁰ istraživač Centra za civilno-vojne odnose, Đorđe Popović, između ostalog, kaže sledeće: “Budući da je strateški cilj Srbije očuvanje Kosova i Metohije u sastavu Srbije i da se ona kada je o tome reč u mnogome oslanja na podršku Rusije, ne znam koliko bi bilo povoljno da se učestvuje u ovim vežbama i direktno suprotstavlja Rusiji”. Istom prilikom i predsednik Atlanskog saveza Srbije Vladan Živulović konstatuje da “nije realno da Srbija učestvuje u vežbama NATO”.

Prema rečima profesora Fakulteta bezbednosti dr Milana Mijalkovskog, Srbija ne treba da učestvuje u međunarodnoj vežbi u

⁶ *Pečat*, 24. april 2009.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ *Danas*, 22. april 2009.

¹⁰ *Danas*, 10. april 2009.

Gruziji jer bi to značilo “guranje prsta u oko Rusiji”.¹¹

Zanimljivo je, međutim, da je Dorđe Popović iz Centra za civilno-vojne odnose u opširnijem razgovoru za *Borbu* izneo drugačije viđenje u odnosu na stav koga je nekoliko dana ranije saopštio *Danasu*. Naime, uz ogradu da konačnu odluku o (ne)učestvovanju treba da donese Vlada Srbije imajući u vidu nezadovoljstvo Rusije, on osvetljava i drugu stranu te, kako sam kaže u suštini, benigne odluke: “Ovo je dobra vežba za našu vojsku, jer bi posle dužeg niza godina izostajanja sa međunarodne bezbednosne scene ovo bila prilika da se naši oficiri upoznaju s novim tehnološkim standardima i da budu u društvu 1300 vojnika iz zemalja članica Alijanse”.¹²

Konačno, Vlada Srbije je na sednici 30. aprila 2009, donela odluku o otkazivanju učešća u manevrima NATO u Gruziji. Indikativno je svakako, da je o odluci koju će Vlada doneti nekoliko dana ranije obavestjen ruski ambasador u Beogradu Aleksandar Konuzin, dok su zvaničnici NATO o otkazivanju učešća Srbije bili informisani tek posle sednice Vlade. Na toj liniji je i zvanično objašnjenje o odustajanju koje je javnosti saopštio ministar inostranih poslova Vuk Jeremić, da je glavni razlog za takvu odluku Vlade Srbije stav da se “ne bude deo nečega što se procenjuje kao bezbednosna pretnja Rusiji”.¹³

Tako je vežba NATO u Gruziji počela 6. maja bez prisustva predstavnika Vojske Srbije. Zaokružujući, na neki način, mnogobrojna reagovanja tim povodom, ministar odbrane Dragan Šutanovac je konstatovao da zapravo, od vežbe ne bi bilo nikakve koristi: “Smatramo da Vojska Srbije nema dovoljno veliki benefit da učestvuje u takvoj vežbi. Odluka o učešću oficira doneta je početkom 2008. godine, odnosno pre rata u Gruziji. Ministarstvo odbrane i

¹¹ *Borba*, 28. april 2009.

¹² *Borba*, 12. april 2009.

¹³ Prema *Standardu*, 1. maj 2009.

Vojska nisu unapred znali gde će se ta vojna vežba održati. Cela situacija oko vežbe u Gruziji i povezivanja sa Vojskom uopšte ne stoji”.¹⁴

O Šutanovcu i Jeremiću

Iako je povodom potencijalnog priključenja Srbije NATO manverima u Gruziji bilo i mnogo izjava zvaničnika aktuelne vlasti, do kraja je ostalo nejasno ko je stajao iza inicijative da dva oficira Vojske Srbije putuju u Gruziju – Ministarstvo spoljnih poslova ili Ministarstvo odbrane. Bez obzira na to, stiče se utisak da je i ova rasprava aktuelizovala animozitete i nesporazume unutar najvećeg člana vladajuće koalicije, Demokratske stranke. Konkretno, i navodni sukob između ministra odbrane Dragana Šutanovca i šefa diplomatije Vuka Jeremića, odnosno između “kabineta” i “stranke” predsednika Republike Borisa Tadića.

Još pre nego što je nesporazum došao do javnosti, počele su prozivke ministra odbrane Dragana Šutanovca i zahtevi za njegovu smenu: “Dragan Šutanovac mora da ode, a sa njim i politika koja nikako ne može oprostiti Rusiji što nas i ona nije bombardovala i što nam i ona nije otela deo države, što nije pomogla i ojačala svakog teroristu i svakog neprijatelja Srbije. Ministar odbrane mora da ode, da naš poslednji veliki saveznik, Rusija, ne pomisli da ministar odbrane govori i radi u ime Srbije, da naš poslednji veliki saveznik ne pomisli da je Srbija od žrtve postala dželat”, patetično traži u spomenutom broju Pečata,

¹⁴ *Borba*, 7. maj 2009.

Aleksandar Vulin, predsednik Pokreta socijalista.¹⁵ Zahtev za smenu Šutanovca, koji inače, slovi za zagovornika približavanja Srbije evroatlanskim integracijama, u istom broju *Pečata* iznosi i *Srpski sabor Dveri*.

Međutim, ispostavilo se da je sam ministar Šutanovac uputio pismo premijeru Cvetkoviću u kome je, uz konstataciju da “Ministarstvo odbrane smatra da ne bi trebalo učestvovati na vežbi u Gruziji zbog spoljnopoličke situacije u regionu Kavkaza”, zatražio od premijera Cvetkovića da “predloži Ministarstvu spoljnih poslova da promeni odluku o učešću pripadnika Vojske Srbije na vežbi NATO u toj zemlji”.¹⁶Kako, međutim, saznaje *Standard*, u Ministarstvu spoljnih poslova su bili zatečeni ovim pismom, jer je ono to isto već tražilo od premijera Cvetkovića. Prema istom navodu Ministarstvo spoljnih poslova je o svom predlogu da se u Gruziju ne ide, istovremeno obavestilo i Ministarstvo odbrane.¹⁷ Ako je nesporazuma i bilo (i) ovog puta je prigušen zvaničnim objašnjenjem da je do njega došlo, prema rečima državnog sekretara u Ministarstvu odbrane Dušana Spasojevića, zbog “birokratskog propusta”.¹⁸

U ovoj priči koja je će, po svemu sudeći, imati nastavak,

¹⁵ *Pečat*, 24. april 2009.

¹⁶ *Standard*, 1. maj 2009.

¹⁷ Isto.

¹⁸ “Stanje nacije”, *Televizija B92*, 30. april 2009.

zanimljivo je spomenuti da je komentator *Politike*, Miroslav Lazanski, inače, jedan od najupornijih kritičara ministra odbrane Dragana Šutanovca, u poslednje vreme čak i zbog toga što se prečesto fotografiše sa zvaničnicima i oficirima NATO (a nikada sa oficirima iz Rusije), ovog puta stano na stranu Ministarstva odbrane. Zbog činjenice da zbog cele gužve oko vojnog prisustva u Gruziji kritike idu samo na račun Ministarstva odbrane, Lazanski konstatuje da bi po tome ispalo da je u *Partnerstvo za mir* ušlo samo Vojska Srbije, a ne i cela država Srbija i još dodaje: “Ovako je, osim mučnog utiska i nepotrebnog objašnjavanja ko je i kada šta odlučio, a ko koga nije na vreme obavestio, ispalo i da neki u Ministarstvu spoljnih poslova jedva čekaju da neki u Ministarstvu odbrane nalete na neku 'minu'. Ili su smetnje na vezama između ta dva ministarstva mnogo češća nego što se u javnosti naslućuje”.¹⁹

Rasprava (ipak) otvorena

Tokom poslednja dva meseca javni razgovor o NATO, u Srbiji gotovo ne silazi sa dnevnog reda. Najpre uz mnogo žuči, povodom obeležavanja 10-godišnjice NATO intervencije zbog Kosova, a potom, uz neke izrazito disonantne tonove u odnosu na dominantno antinatio raspoloženje, povodom prijema Albanije i Hrvatske u punopravno članstvo Severnoatlanske alijanse. Gotovo bez predaha na to su se nadovezala i sporenja oko učešća srbijanskih oficira na vojnoj vežbi u Gruziji. Negativno raspoloženje prema najznačajnijem zapadnom vojno-političkom savezu dominira javnim diskursom, najčešće uobličeno u sintagmu o “zločinačkoj organizaciji”. Indikativno je, međutim, sumnjičenje aktuelne vlasti da ispotiha i, kako se kaže, “mimo volje srpskog naroda”, uvlači Srbiju u NATO. “... Jedno krilo srpske vlade predvođeno ministrom Draganom Šutanovcem, uporno

¹⁹ *Politika*, 25. april 2009.

nastoji da našu državu bezuslovno ugora u NATO, koji je u više navrata istakao da su severnoatlanske integracije garant mira i stabilnosti u Srbiji”, tvrdi se u jednom od tekstova spomenutog *Pečata*²⁰.

A, autor Aleksandar Nikitović u istom broju istog nedeljnika, podgevujući poznatu tezu o “posebnoj ulozi zapadnih sila u formiranju aktuelne vlade u Beogradu”, tvrdi i sledeće: “Danas je njihov najvažniji cilj da posle agresije NATO-a na Srbiju i proglašenja jednostrane nezavisnosti Kosova, dobiju saglasnost da ono što je ostalo od Srbije postane član NATO-a... Zato stranci i njihovi partneri u Srbiji deluju pritajeno i sinhronizovano ne saopštavajući otvoreno da im je cilj da Srbiju uvuku u NATO”.²¹

Ipak, primetno je i da je, sve-mu uprkos, i sve manje jednoglasnosti kada je reč o odnosu prema NATO, najsmelije u tom smislu istupio je bivši šef diplomatije, predsednik Srpskog pokreta obnove (jedna od članica vladajuće koalicije Za evropsku Srbiju), Vuk Drašković. U intervjuu za nedeljno izdanje dnevnika *Blic* on se nedvosmisleno izjasnio na tu temu: “Ako Srbija neće u NATO, onda ne može i neže u EU. Ako je NATO 'zločinačka organizacija', čiji su ciljevi 'antisrpski', kako se sve češće govori i piše u Srbiji, onda ne smemo biti 'neutralni' prema tom svom neprijatelju. Nema druge nego da šaljemo ratne barjake sa Miloševićevom slikom. Ako je NATO neprijatelj Srba, onda je to i EU, jer je ogromna većina njenih članica u NATO alijansi”.²²

Predsednica Srpskog nacionalnog veća s Kosova Rada Trajković, približavanje Srbije severnoatlantskom savezu stavlja u kontekst zaštite Srba na Kosovu. Prema njenim rečima, “trebalo bi da Srbija razmisli o ulasku u NATO jer bi to moglo da nam pomogne da se pitanje bezbednosti stanovništva na Kosovu reši.

²⁰ *Pečat*, 24. april 2009.

²¹ Isto.

²² *Blic*, 26. april 2009.

Srbija mora da poradi na bezbednosnoj relaksiranosti ljudi jer NATO ima respektabilan vojni kapacitet koji može da pomogne u obračunu sa ekstremistima sa obe strane”.²³

Glavni i odgovorni urednik Nedeljnog telegrafa, Momčilo Đorgović, ne izjašnjavajući se direktno ni za ni protiv NATO, ističe neophodnost strateškog razmišljanja u Srbiji u kontekstu dalekosežnih promena koje su se već odigrale na Balkanu. Gotovo sve Srbiji susedne zemlje su u tom vojno-političkom savezu i to je suštinski nova, ne samo bezbednosna činjenica: “U Srbiji kao da nismo dovoljno svesni ovih suštinskih promena oko nas. Ukoliko i ima reakcija, one su negativne i sa nipodaštavanjem komentarišu pristanak Hrvatske i Albanije da uđu u Severnoatlanski pakt. Umesto da se pravimo kao da se ništa nije dogodilo, bolje je za nas pojmimo značaj i dalekosežnost tih promena i shvatimo ih kao izazov na koji se mora odmah strateški odgovoriti, bez obzira kakvu ćemo odluku doneti i kom se carstvu privoleti... Biće (to) veliki promašaj ako na nove izazove odgovorimo starim politikama, anahronim teorijama i kafanskim doskočicama. Još gore će biti ako sami blokiramo i uništimo one političke snage i opcije koje otvaraju mogućnost pronalaženja nove formule za Srbiju”.²⁴

Povlačenjem u poslednjem trenutku iz predviđenog učešća u vojnoj vežbi Gruziji, Srbija je razočarala svoje partnere u NATO. Na takav zaključak upućuje izjava američkog ambasadora u Beogradu, Kamerona Mantera koji je gostujući u emisiji “Kažiprst” Radija B 92, izjavio, “mi smo se nadali da će Srbija učestvovati”.²⁵ Dodao je, međutim, da je odluka o (ne)učešću u svakom slučaju, suvereno pravo srbijanskih vlasti.

Na njima je takođe i odgovornost da o poziciji Srbije u odnosu na sve aspekte procesa evroatlantskih integracija iniciraju ozbiljnu i racionalnu raspravu.

²³ *Borba*, 21. april 2009.

²⁴ *Nedeljni telegraf*, 15. april 2009.

²⁵ „Kažiprst“, *Radio B92*, 6. maj 2009.